

The Monadology

∞ Infinite Monad Theory by philosopher
Gottfried Wilhelm Leibniz.

Sadržaj

1. Uvod

2. Monadologija

§ 1 Definiranje Monade: Jednostavna Supstancija

§ 2 Temelj Stvarnosti: Zašto Jednostavne Supstancije Moraju Postojati

§ 3 Pravi Nedjeljivi Atomi Prirode

§ 4 Vječnost Prirode: Monade Ne Mogu Nestati

§ 5 Vječnost Podrijetla: Monade Ne Mogu Nastati Prirodno

§ 6 Nužnost Božanskog Stvaranja i Uništenja

§ 7 Monada bez Prozora: Bez Istinske Vanjske Utjecaja

§ 8 Zašto Monade Moraju Imati Svojstva da Objasne Promjenu

§ 9 Načelo Identiteta Nerazlučivog

§ 10 Inherentna Promjenjivost Svih Stvorenih Stvari

§ 11 Unutarnji Izvor Svih Prirodnih Promjena

§ 12 Potreba za Načelom Promjene i Njegovim Pojedinostima

§ 13 Mnoštvo u Jedinstvu: Kako Jednostavno Biće Može Promijeniti

§ 14 Uvođenje Percepcije (Nesvjesne) i Razlikovanje od Svijesti

§ 15 Apetencija: Unutarnja Snaga koja Pokreće Promjenu

§ 16 Duša kao Dokaz Mnoštva unutar Jednostavne Supstancije

§ 17 Pobijanje Materijalizma: Percepcija Nije Mehanička

§ 18 Entelehija: Unutarnje Savršenstvo i Samodostatnost Monada

§ 19 Stupnjevi Duše: Od Golih Monada do Svjesnih Uma

§ 20 Privremeno Stanje Nesvjesnosti

§ 21 Stalna Stvarnost "Malih Percepcija"

§ 22 Zakon Kontinuiteta Stanja

§ 23 Dokaz Nesvjesnih Percepcija iz Svijesti

§ 24 Stanje Golih Monada: Trajna Otupljenost

§ 25 Kako Organi Stvaraju Jasnu Percepciju kod Životinja

§ 26 Empirijsko Rasuđivanje: Kako Sjećanje Oponaša Razum

§ 27 Izvor Snažne Mašte

§ 28 Ljudi kao Empirici u Većini Akcija

§ 29 Razlikovno Osobina Racionalnog: Nužne Istine

§ 30 Kako Refleksivni Čini Vode do Spoznaje Boga i Metafizike

- § 31 Prvo Veliko Načelo: Načelo Proturječja
- § 32 Drugo Veliko Načelo: Načelo Dovoljnog Razloga
- § 33 Dva Carstva Istine: Nužno nasuprot Slučajno
- § 34 Analitički Model Nužnih Istina
- § 35 Temelj Analize: Jednostavne Ideje i Identične Istine
- § 36 Primjena Načela Dovoljnog Razloga na Slučajne Činjenice
- § 37 Beskonačna Regresija Slučajnih Razloga
- § 38 Nužnost Nužnog Bića kao Konačnog Razloga
- § 39 Zaključak o Božjem Jedinstvu i Dovoljnosti
- § 40 Svojstva Nužnog Bića: Neograničeno i Sve-Stvarno
- § 41 Definiranje Božjeg Apsolutnog i Beskonačnog Savršenstva
- § 42 Podrijetlo Nesavršenosti u Ograničenih Stvorenja
- § 43 Bog kao Temelj Svake Mogućnosti i Esencije
- § 44 Zašto Mogućnost Zahtijeva Postojeće Nužno Biće
- § 45 A Priori (Ontološki) i A Posteriori (Kozmološki) Dokazi za Boga
- § 46 Božanski Intelekt nasuprot Volji: Nenametnuta Priroda Nužnih Istina
- § 47 Stalno Izviranje Monada iz Boga
- § 48 Trojna Struktura Boga i njezina Pojava u Monadama
- § 49 Djelovanje kao Jasna Percepcija, Podnošenje kao Zbrkana Percepcija
- § 50 Mjera Savršenstva i Aktivnosti Stvorenja
- § 51 Priroda Međumonadskog Utjecaja: Idealan i Posredovan Bogom
- § 52 Relativnost Djelovanja i Podnošenja
- § 53 Potreba za Dovoljnim Razlogom da se Odabere Jedan Mogući Svijet
- § 54 Kriteriji za Izbor: Stupnjevi Savršenstva
- § 55 Aktualizacija Najboljeg Svijeta Božanskom Mudročću, Dobrotom i Moći
- § 56 Univerzalna Međuzražajnost: Svaka Monada Zrcali Cijeli Svemir
- § 57 Perspektivizam: Različiti Pogledi na Isti Svemir
- § 58 Optimizirajuća Formula: Maksimalna Raznolikost, Maksimalni Red
- § 59 Velika Hipoteza koje Uvećava Božju Slavu
- § 60 Kako Monada Zastupa Cijeli Svemir sa svog Ograničenog Gledišta
- § 61 Fizička Osnova Izražaja: Međupovezanost Svije Materije
- § 62 Tijelo kao Posrednik Dušina Izražaja
- § 63 Sjedinjenje Duše i Organskog Tijela Čini Živo Biće
- § 64 Beskonačna Složenost Prirodnih Strojova nasuprot Umjetnim
- § 65 Stvarna Beskonačna Podjela Materije
- § 66 Svijet Iznutra: Svaki Dio Materije je Plenum Života

- § 67 Beskonačna Rekurzija Života: Svjetovi unutar Svjetova
- § 68 Život je Sveprožimajuć, Čak i u 'Tobože "Beživotnoj" Materiji
- § 69 Iluzija Kaosa i Sterilnosti
- § 70 Hijerarhija Živih Bića: Dominantne i Podređene Monade
- § 71 Protiv fiksne materije: Tijelo je u trajnom tijeku
- § 72 Metamorfoza, ne Transmigracija (Metempsihoza)
- § 73 Nema Istinskog Nastanka ili Smrti, samo Transformacija
- § 74 Preformacija: Životinja je Već u Sjemenu
- § 75 Sjemenske Životinje i Malobrojni "Izabranici"
- § 76 Prirodna Vječnost Svake Životinje
- § 77 Neuništivost Duše i Životinje Same
- § 78 Odgovor na Problem Duha i Tijela: Predodređena Harmonija
- § 79 Harmonija Carstava Djelotvornih i Konačnih Uzroka
- § 80 Ispravljanje Descartesove Pogreške o Utjecaju Duše na Tijelo
- § 81 Sažetak Predodređene Harmonije
- § 82 Posebno Stvaranje Razumnih Duša
- § 83 Duhovi kao Slike Boga, Sposobni za Znanje i Stvaranje
- § 84 Božji Odnos s Duhovima: Knez and Otac
- § 85 Vrhunac: Božanski Grad
- § 86 Moralni Svijet kao Božje Vrhunsko Remek-djelo
- § 87 Viša Harmonija: Između Prirode i Milosti
- § 88 Prirodni Događaji Služe Moralnim Svrham
- § 89 Mehanička pravda svemira
- § 90 Božanska providnost i ostvarenje najboljeg mogućeg svijeta

Tiskano 22. studenoga 2025.

<https://hr.cosmicphilosophy.org/books/leibniz-monadology/>

Uvod

Monadologija (1714.) Gottfrieda Wilhelma Leibniza

Godine 1714. njemački filozof Gottfried Wilhelm Leibniz predložio je teoriju beskonačnih monada. Monadologija (francuski: La Monadologie) jedno je od Leibnizovih najpoznatijih djela njegove kasnije filozofije. To je kratak tekst koji u oko 90 paragrafa predstavlja metafiziku jednostavnih supstanci ili beskonačnih monada.

Tijekom svog posljednjeg boravka u Beču od 1712. do rujna 1714. Leibniz je napisao dva kratka teksta na francuskom koji su trebali biti sažeti prikazi njegove filozofije. Nakon njegove smrti, "*Principes de la nature et de la grâce fondés en raison*", namijenjen princu Eugenu Savojskom, pojavio se na francuskom u Nizozemskoj. Filozof Christian Wolff i suradnici objavili su prijevode na njemački i latinski drugog teksta koji je postao poznat kao "*Monadologija*".

Objava knjige na CosmicPhilosophy.org prevedena je na 42 jezika iz izvornog francuskog teksta uz korištenje najnovijih AI tehnologija iz 2024./2025. Kvaliteta novih njemačkih i engleskih prijevoda može se mjeriti s izvornim prijevodima iz 1720. Za mnoge jezike, ovo je prvo svjetsko izdanje.

POGLAVLJE 2.

Monadologija

Autor Gottfried Wilhelm Leibniz, 1714.

Principia philosophiæ seu theses in gratiam principis Eu-genii conscriptæ

§ 1

Monada, o kojoj ćemo ovdje govoriti, nije ništa drugo nego *jednostavna* supstancija koja ulazi u složene stvari; jednostavna, to jest bez dijelova (Teod. § 10⁴).

§ 2

I mora biti jednostavnih supstancija jer postoje složene; jer složeno nije ništa drugo nego nakupina ili *aggregatum* jednostavnih.

§ 3

Dakle tamo gdje nema dijelova, nema ni protežnosti, ni oblika, ni moguće djeljivosti. A te su Monade istinski Atomi Prirode i ukratko elementi stvari.

§ 4

Također nema razloga za strah od raspada, i ne postoji nikakav zamisliv način na koji bi jednostavna supstancija mogla prirodno nestati (§ 89).

§ 5

Iz istog razloga ne postoji način kojim bi jednostavna supstancija mogla prirodno nastati, jer ne može biti oblikovana sastavljanjem.

§ 6

Stoga se može reći da Monade ne mogu početi ni završiti drugačije nego odjednom, to jest, mogu početi samo stvaranjem i završiti samo poništenjem; dok ono što je složeno, počinje ili završava po dijelovima.

§ 7

Također je nemoguće objasniti kako bi neko drugo stvorenje moglo izmijeniti ili promijeniti Monadu u njejoj unutrašnjosti; jer se u njoj ništa ne može premjestiti niti se može zamisliti ikakvo unutarnje kretanje koje bi se moglo potaknuti, usmjeriti, povećati ili smanjiti unutar nje; kao što je to moguće u složenim stvarima, gdje postoje promjene među dijelovima. Monade nemaju prozore kroz koje bi nešto moglo ući ili izaći. Akcidenti se ne mogu odvojiti niti lutati izvan supstancija, kao što su to nekad činile osjetilne vrste skolastičara. Tako ni supstancija ni akcident ne mogu izvana ući u Monadu.

§ 8

Ipak, Monade moraju imati neke kvalitete, inače ne bi bile ni bića. I kad se jednostavne supstancije ne bi razlikovale po svojim kvalitetama, ne bi bilo načina da se primijeti ikakva promjena u stvarima; jer ono što je u složenom može doći samo iz jednostavnih sastojaka; a kad Monade ne bi imale kvalitete, bile bi međusobno nerazlučive, jer se također ne razlikuju po količini: i posljedično, uz pretpostavku punoće, svako bi mjesto u kretanju uvijek primalo samo ekvivalent onoga što je imalo, i jedno stanje stvari bilo bi *nerazlučivo* od drugog.

§ 9

Štoviše, svaka Monada mora biti različita od svake druge. Jer u prirodi nikada ne postoje dva bića koja su savršeno jednaka jedno drugome i u kojima nije moguće naći unutarnju razliku ili razliku utemeljenu na unutarnjoj oznaci.

§ 10

Također uzimam kao dano da je svako stvoreno biće podložno promjeni, i posljedično također i stvorena Monada, i čak da je ta promjena neprestana u svakoj od njih.

§ 11

Iz ovoga što smo upravo rekli slijedi da prirodne promjene Monada dolaze iz *unutarnjeg principa*, budući da vanjski uzrok ne može utjecati na njihovu unutrašnjost (§ 396, § 900).

§ 12

Ali mora postojati, osim principa promjene, i *detalj onoga što se mijenja*, koji tako reći čini specifikaciju i raznolikost jednostavnih supstancija.

§ 13

Taj detalj mora uključivati mnoštvo u jedinstvu ili u jednostavnom. Jer svaka se prirodna promjena događa postupno, nešto se mijenja a nešto ostaje; i stoga u jednostavnoj supstanciji mora postojati mnoštvo afekcija i odnosa, iako nema dijelova.

§ 14

Prolazno stanje, koje obuhvaća i predstavlja mnoštvo u jedinstvu ili u jednostavnoj supstanciji, nije ništa drugo nego ono što nazivamo *Percepcija*, koju treba razlikovati od apersepcije ili svijesti, kao što će se pokazati u nastavku. I upravo su u tome Kartezijanci jako pogriješili, smatrajući beznačajnima percepcije kojih nismo svjesni. To ih je također navelo da vjeruju da su samo duhovi Monade i da nema duša Životinja ni drugih Entelehija; i pomiješali su s običnim pukom dugotrajnu omamljenost sa strogom smrću, što ih je također navelo da prihvate skolastičku predrasudu o potpuno odvojenim dušama, i čak je učvrstilo pogrešno usmjerene duhove u mišljenju o smrtnosti duša.

§ 15

Djelovanje unutarnjeg principa koje proizvodi promjenu ili prijelaz iz jedne percepcije u drugu može se nazvati *Težnja*: istina je da težnja ne može uvijek potpuno dostići cijelu percepciju kojoj teži, ali uvijek postiže nešto od nje i dolazi do novih percepcija.

§ 16

Mi sami doživljavamo mnoštvo u jednostavnoj supstanciji kada otkrijemo da najmanja misao koje smo svjesni uključuje raznolikost u objektu. Tako svi oni koji priznaju da je duša

jednostavna supstancija moraju priznati to mnoštvo u Monadi; i gospodin Bayle nije trebao u tome nalaziti poteškoću, kao što je to učinio u svom Rječniku u članku *Rorarius*.

§ 17

Osim toga, moramo priznati da su Percepcija i ono što o njoj ovisi *neobjašnjivi mehaničkim razlozima*, to jest oblicima i kretanjima. I kad bismo zamislili Stroj čija bi struktura omogućavala mišljenje, osjećanje i percepciju, mogli bismo ga zamisliti uvećanog uz očuvanje istih proporcija, tako da bismo mogli ući u njega kao u mlin. I kad bismo to učinili, pri pregledu njegove unutrašnjosti našli bismo samo dijelove koji guraju jedni druge, a nikad ništa čime bi se mogla objasniti percepcija. Stoga je treba tražiti u jednostavnoj supstanciji, a ne u složenom ili u stroju. Također, samo to se može naći u jednostavnoj supstanciji, to jest, percepcije i njihove promjene. Samo u tome također mogu se sastojati sve Unutarnje Radnje jednostavnih supstancija (Pred. *****, 2 b⁵).

§ 18

Sve jednostavne supstancije ili stvorene Monade mogli bismo nazvati Entelehijama, jer u sebi sadrže određeno savršenstvo (*échousi to entelés*), posjeduju dostatnost (*autarkeia*) koja ih čini izvorima njihovih unutarnjih djelovanja i takoreći bestjelesnim automatima (§ 87).

§ 19

Ako želimo nazvati Dušom sve ono što ima *percepcije i težnje* u općem smislu koji sam upravo objasnio, sve jednostavne supstancije ili stvorene Monade mogle bi se nazivati Dušama; ali, budući da je osjećaj nešto više od jednostavne percepcije, slažem se da opći naziv Monade i entelehije bude dovoljan za jednostavne supstancije koje imaju samo to; i da se *Dušama* nazivaju samo one čija je percepcija razgovijetnija i popraćena pamćenjem.

§ 20

Jer u sebi doživljavamo stanje u kojem se ničega ne sjećamo i nemamo nikakvu jasnu percepciju; kao kad padnemo u nesvijest ili kad nas svlada dubok san bez snova. U tom stanju duša se osjetno ne razlikuje od jednostavne Monade; ali budući da to stanje nije trajno i da se iz njega izvlači, ona je nešto više (§ 64).

§ 21

I iz toga ne slijedi da tada jednostavna supstancija nema nikakvu percepciju. To nije moguće iz gore navedenih razloga; jer ona ne može propasti, ne može ni postojati bez neke promjene koja nije ništa drugo do njezina percepcija: ali kad postoji mnoštvo malih percepcija, gdje nema ničeg

jasnog, čovjek je ošamućen; kao kad se kontinuirano okrećemo u istom smjeru više puta zaredom, gdje dolazi do vrtoglavice koja nas može onesvijestiti i ne dopušta nam da išta jasno razaberemo. I smrt može životinjama dati takvo stanje na neko vrijeme.

§ 22

I kako svako sadašnje stanje jednostavne supstancije prirodno proizlazi iz njenog prethodnog stanja, tako da je sadašnjost bremenita budućnošću (§ 360);

§ 23

Stoga, budući da se nakon buđenja iz omamljenosti *postaje svjestan* svojih percepcija, nužno je da smo ih imali neposredno prije toga, iako ih nismo bili svjesni; jer percepcija može prirodno proizaći samo iz druge percepcije, kao što kretanje može prirodno proizaći samo iz kretanja (§ 401-403).

§ 24

Iz toga se vidi da bismo, kad ne bismo imali ništa jasno i takoreći istaknuto, i uzvišenijeg ukusa u našim percepcijama, uvijek bili u ošamućenosti. I to je stanje golih Monada.

§ 25

Također vidimo da je Priroda dala istaknute percepcije životinjama, brigom koju je posvetila opskrbljivanju organa koji skupljaju više zraka svjetlosti ili više titraja zraka, kako bi ih učinili učinkovitijima njihovim ujedinjenjem. Postoji nešto slično u mirisu, okusu i dodiru, a možda i u mnogim drugim osjetilima koja su nam nepoznata. I uskoro ću objasniti kako ono što se događa u duši predstavlja ono što se događa u organima.

§ 26

Pamćenje pruža dušama vrstu *slijednosti* koja oponaša razum, ali se od njega mora razlikovati. Vidimo da životinje, kad imaju percepciju nečega što ih pogađa i čemu su slično već prije percipirale, očekuju kroz predodžbu svoga pamćenja ono što je bilo povezano s tom prethodnom percepcijom i sklone su osjećajima sličnim onima koje su tada imale. Na primjer: kad se psima pokaže štap, sjete se boli koju im je nanio te cvile i bježe (Prélim.⁶, § 65).

§ 27

A snažna mašta koja ih pogađa i uzbuđuje, dolazi ili od veličine ili od mnoštva prethodnih percepcija. Jer često jedan snažan dojam odjednom proizvodi učinak duge *navike* ili mnogih

ponovljenih osrednjih percepcija.

§ 28

Ljudi djeluju poput životinja, utoliko što se slijedovi njihovih percepcija odvijaju samo prema načelu pamćenja; nalikujući empirijskim liječnicima koji imaju jednostavnu praksu bez teorije; i mi smo samo empiričari u tri četvrtine naših djelovanja. Na primjer, kad očekujemo da će sutra biti dan, djelujemo empirijski, jer se to uvijek tako događalo do sada. Samo astronom to prosuđuje razumom.

§ 29

Ali spoznaja nužnih i vječnih istina je ono što nas razlikuje od običnih životinja i daje nam *Razum* i znanosti; uzdižući nas do spoznaje nas samih i Boga. I to je ono što se u nama naziva razumna Duša, ili *Duh*.

§ 30

Također kroz spoznaju nužnih istina i njihove apstrakcije uzdižemo se do refleksivnih činova, koji nam omogućuju da mislimo o onome što nazivamo ja i da razmotrimo što je to u nama: i tako misleći o sebi, mislimo o Biću, o Supstanciji, o jednostavnom i složenom, o nematerijalnom i o samom Bogu; shvaćajući da ono što je u nama ograničeno, u njemu je bez granica. I ti refleksivni činovi pružaju glavne predmete našeg rasuđivanja (*Théod.*, Préf. *, 4, a⁷)

§ 31

I iz toga ne slijedi da tada jednostavna supstancija bude bez ikakve percepcije. Naša rasuđivanja temelje se na *dva velika principa*, principu kontradikcije prema kojem sudimo da je *lažno* ono što u sebi sadrži kontradikciju, a istinito ono što je suprotno ili kontradiktorno lažnom (§ 44, § 196).

§ 32

I *principu* dovoljnog razloga, prema kojem smatramo da se nijedna činjenica ne može pokazati istinitom ili postojećom, nijedna tvrdnja vjerodostojnom, bez dovoljnog razloga zašto je tako a ne drugačije. Premda nam ti razlozi najčešće ne mogu biti poznati (§ 44, § 196).

§ 33

Postoje također dvije vrste *istina*, one *Rasuđivanja* i one *Činjenica*. Istine *Rasuđivanja* su nužne i njihova suprotnost je nemoguća, a istine *Činjenica* su kontingentne i njihova suprotnost je moguća. Kad je istina nužna, može se pronaći njezin razlog analizom, razlažući je na

jednostavnije ideje i istine, sve dok se ne dođe do primitivnih (§ 170, 174, 189, § 280-282, § 367. Sažetak primj. 3).

§ 34

Tako kod Matematičara, *teoremi* spekulacije i pravila prakse svode se analizom na *Definicije, Aksiome i Postulate*.

§ 35

I naposljetku postoje *jednostavne ideje* kojima se ne može dati definicija; postoje također aksiomi i zahtjevi, ili jednom riječju, *primitivni principi*, koji se ne mogu dokazati niti im je dokaz potreban; to su *identični iskazi*, čija suprotnost sadrži izričitu kontradikciju (§ 36, 37, 44, 45, 49, 52, 121-122, 337, 340-344).

§ 36

Ali *dovoljan razlog* mora se naći i u *kontingentnim ili činjeničnim istinama*, to jest, u slijedu stvari rasprostrtih kroz svemir stvorenja; gdje bi razlaganje na pojedinačne razloge moglo ići u beskonačne detalje, zbog neizmjerne raznolikosti stvari Prirode i beskonačne podjele tijela. Postoji beskonačnost oblika i kretanja sadašnjih i prošlih koji ulaze u djelatni uzrok mog sadašnjeg pisanja; i postoji beskonačnost malih sklonosti i dispozicija moje duše, sadašnjih i prošlih, koje ulaze u konačni uzrok.

§ 37

I kako svi ti *detalji* obuhvaćaju samo druge prethodne kontingencije ili detaljnije, od kojih svaka još treba sličnu analizu da bi se objasnila, nismo nimalo napredovali: i dovoljan ili konačni razlog mora biti izvan slijeda ili *nizova* tih kontingencija, koliko god bi on mogao biti beskonačan.

§ 38

I tako posljednji razlog stvari mora biti u nužnoj supstanciji, u kojoj je detalj promjena samo eminentno, kao u izvoru: i to je ono što nazivamo Bogom (§ 7).

§ 39

A budući da je ta supstancija dovoljan razlog za sve te detalje, koji su također međusobno povezani; *postoji samo jedan Bog, i taj Bog je dovoljan*.

§ 40

Može se također prosuditi da ta vrhovna supstancija koja je jedinstvena, univerzalna i nužna, nemajući ništa izvan sebe što bi bilo neovisno o njoj, i budući jednostavna posljedica mogućeg bića; mora biti nesposobna za ograničenja i sadržavati svu stvarnost koliko je moguće.

§ 41

Iz čega slijedi da je Bog apsolutno savršen; *savršenstvo* nije ništa drugo nego veličina pozitivne stvarnosti uzete precizno, ostavljajući po strani granice ili ograničenja u stvarima koje ih imaju. A tamo gdje nema granica, to jest u Bogu, savršenstvo je apsolutno beskonačno (§ 22, Pred. *, 4 a).

§ 42

Stvorenja imaju svoja savršenstva od Božjeg utjecaja, ali svoje nesavršenosti imaju od svoje vlastite prirode, nesposobne biti bez granica. Jer po tome se razlikuju od Boga. Ova *izvorna nesavršenost* stvorenja očituje se u *prirodnoj inerciji* tijela (§ 20, 27-30, 153, 167, 377 i dalje).

§ 43

Istina je također da je u Bogu ne samo izvor postojanja, već i izvor biti, ukoliko su stvarne, ili onoga što je stvarno u mogućnosti. To je zato što je Božji razum područje vječnih istina, ili ideja o kojima ovise, i bez njega ne bi bilo ničega stvarnog u mogućnostima, i ne samo da ne bi bilo ničega postojećeg, već ni ničega mogućeg (§ 20).

§ 44

Jer ako postoji stvarnost u bitima ili mogućnostima, ili u vječnim istinama, ta stvarnost mora biti utemeljena u nečemu postojećem i aktualnom; i posljedično u postojanju Nužnog Bića, u kojem bit obuhvaća postojanje, ili u kojem je dovoljno biti moguć da bi bio aktualan (§ 184-189, 335).

§ 45

Tako samo Bog (ili Nužno Biće) ima tu povlasticu da mora postojati ako je moguć. I budući da ništa ne može spriječiti mogućnost onoga što ne sadrži nikakve granice, nikakvu negaciju, i posljedično, nikakvu kontradikciju, to samo je dovoljno da se spozna Božje postojanje a priori. Dokazali smo to također stvarnošću vječnih istina. Ali upravo smo to dokazali i a posteriori budući da postoje kontingentna bića, koja ne mogu imati svoj posljednji ili dovoljan razlog osim u nužnom biću, koje ima razlog svog postojanja u samom sebi.

§ 46

Međutim, ne treba zamišljati s nekima da su vječne istine, budući da ovise o Bogu, proizvoljne i ovise o njegovoj volji, kako se čini da je Descartes shvatio, a zatim i g. Poiret. To je istinito samo za kontingentne istine, čiji je princip *prikladnost* ili izbor *najboljeg*; dok nužne istine ovise isključivo o njegovom razumu i njegov su unutarnji objekt (§ 180–184, 185, 335, 351, 380).

§ 47

Tako je samo Bog prvotno jedinstvo, ili izvorna jednostavna supstancija, od koje su sve stvorene ili izvedene Monade proizvodnje i nastaju, takoreći, kroz neprestana Bljeskanja Božanstva iz trenutka u trenutak, ograničene receptivnošću stvorenja, kojem je bitno biti ograničeno (§ 382–391, 398, 395).

§ 48

U Bogu postoji *Moć*, koja je izvor svega, zatim *Znanje* koje sadrži detalje ideja, i konačno *Volja*, koja stvara promjene ili proizvodnje prema principu najboljeg (§ 7,149–150). I to odgovara onome što u stvorenim monadama čini subjekt ili temelj, perceptivna sposobnost i apetitivna sposobnost. Ali u Bogu su ti atributi apsolutno beskonačni ili savršeni; a u stvorenim Monadama ili entelehijama (ili *perfectihabies*, kako je Hermolaus Barbarus prevodio tu riječ) to su samo oponašanja, u mjeri u kojoj postoji savršenstvo (§ 87).

§ 49

Za stvorenje se kaže da *djeluje* prema van utoliko što ima savršenstvo, a da *trpi* od drugoga, utoliko što je nesavršeno. Tako se *djelovanje* pripisuje Monadi utoliko što ima jasne percepcije, a *trpljenje* utoliko što ima nejasne (§ 32, 66, 386).

§ 50

I jedno stvorenje je savršenije od drugoga u tome što se u njemu nalazi ono što služi za objašnjenje a priori onoga što se događa u drugome, i po tome se kaže da djeluje na drugo.

§ 51

Ali u jednostavnim supstancijama to je samo idealni utjecaj jedne monade na drugu, koji može imati svoj učinak samo kroz Božje posredovanje, utoliko što u Božjim idejama jedna monada s razlogom zahtijeva da Bog, uređujući druge od početka stvari, uzme nju u obzir. Jer budući da stvorena Monada ne može imati fizički utjecaj na unutrašnjost druge, samo na taj način jedna može ovisiti o drugoj (§ 9, 54, 65–66, 201. Sažetak primj. 3).

§ 52

I upravo zbog toga su među stvorenjima djelovanja i trpljenja uzajamna. Jer Bog, uspoređujući dvije jednostavne supstancije, nalazi u svakoj razloge koji ga obvezuju da jednu prilagodi drugoj; i posljedično, ono što je *aktivno* u određenim aspektima, *pasivno* je s drugog gledišta: *aktivno* utoliko što ono što se jasno poznaje u njemu služi objašnjenju onoga što se događa u drugome; i *pasivno* utoliko što se razlog onoga što se događa u njemu nalazi u onome što se jasno poznaje u drugome (§ 66).

§ 53

Dakle, budući da postoji beskonačnost mogućih svjetova u Božjim Idejama i da može postojati samo jedan, mora postojati dovoljan razlog za Božji izbor koji ga određuje za jedan radije nego za drugi (§ 8, 10, 44, 173, 196 i d., 225, 414-416).

§ 54

I taj se razlog može naći samo u *prikladnosti*, ili u stupnjevima savršenstva koje ti svjetovi sadrže; svaka mogućnost ima pravo pretendirati na postojanje u mjeri savršenstva koje obuhvaća (§ 74, 167, 350, 201, 130, 352, 345 i d., 354).

§ 55

I to je uzrok postojanja najboljega, koje mudrost daje Bogu da spozna, njegova ga dobrota navodi da izabere, a njegova ga moć navodi da proizvede (§ 8,7, 80, 84, 119, 204, 206, 208. Sažetak primj. 1, primj. 8).

§ 56

Dakle, ova *povezanost* ili ovo prilagođavanje svih stvorenih stvari svakoj i svake svima ostalima, čini da svaka jednostavna supstancija ima odnose koji izražavaju sve druge, i da je stoga trajno živo zrcalo svemira (§ 130,360).

§ 57

I, kao što isti grad gledan s različitih strana izgleda sasvim drugačije i kao da je umnožen perspektivno; tako se događa da zbog beskonačnog mnoštva jednostavnih supstancija, postoji kao toliko različitih svemira, koji su ipak samo perspektive jednoga prema različitim točkama gledišta svake Monade.

§ 58

I to je način postizanja najveće moguće raznolikosti, ali s najvećim mogućim redom, to jest, to je način postizanja najvećeg mogućeg savršenstva (§ 120, 124, 241 i d., 214, 243, 275).

§ 59

Također, samo ova hipoteza (koju se usuđujem reći da je dokazana) na pravi način uzdiže Božju veličinu: to je ono što je Gospodin Bayle prepoznao kada je u svom Rječniku (članak *Rorarius*) iznio prigovore, gdje je čak bio u iskušenju vjerovati da sam dao previše Bogu, više nego što je moguće. Ali nije mogao navesti nijedan razlog zašto bi ova univerzalna harmonija, koja čini da svaka supstancija točno izražava sve druge kroz odnose koje ima s njima, bila nemoguća.

§ 60

Štoviše, u onome što sam upravo iznio vidimo razloge a priori zašto stvari ne bi mogle biti drugačije. Budući da je Bog uređujući cjelinu uzeo u obzir svaki dio, a posebno svaku monadu, čija je priroda reprezentativna, ništa je ne može ograničiti da predstavlja samo dio stvari; iako je istina da je ta reprezentacija nejasna u detaljima cijelog svemira i može biti jasna samo u malom dijelu stvari, odnosno u onima koje su ili najbliže ili najveće u odnosu na svaku Monadu; inače bi svaka monada bila Božanstvo. Monade nisu ograničene u objektu, već u modifikaciji spoznaje objekta. Sve one nejasno teže beskonačnom, cjelini; ali su ograničene i razlikovane stupnjevima jasnih percepcija.

§ 61

I složene stvari u tome simboliziraju jednostavne. Jer, kako je sve ispunjeno, što čini svu materiju povezanom, i kako u ispunjenom svako kretanje stvara neki učinak na udaljena tijela, razmjerno udaljenosti, tako da na svako tijelo ne utječu samo ona koja ga dodiruju i na neki način osjeća sve što im se događa, već preko njih osjeća i ona koja dodiruju prva, kojima je neposredno dotaknuto: slijedi da ta komunikacija ide do bilo koje udaljenosti. Posljedično, svako tijelo osjeća sve što se događa u svemiru; tako da onaj koji vidi sve, mogao bi u svakom čitati što se događa svugdje i čak što se dogodilo ili će se dogoditi; primjećujući u sadašnjosti ono što je udaljeno, kako u vremenu tako i u prostoru: *sumpnoia panta*, kako je rekao Hipokrat. Ali Duša može u sebi čitati samo ono što je jasno predstavljeno, ne može odjednom razviti sve svoje nabore, jer oni idu u beskonačnost.

§ 62

Stoga, iako svaka stvorena monada predstavlja čitav svemir, ona jasnije predstavlja tijelo koje joj je posebno dodijeljeno i čija je entelehija: i kako to tijelo izražava čitav svemir kroz povezanost sve materije u punini, duša također predstavlja čitav svemir predstavljajući to tijelo, koje joj pripada na poseban način (§ 400).

§ 63

Tijelo koje pripada Monadi, čija je entelehija ili Duša, čini s entelehijom ono što možemo nazvati *živim bićem*, a s dušom ono što nazivamo *životinjom*. No to tijelo živog bića ili životinje uvijek je organsko; jer kako je svaka Monada zrcalo svemira na svoj način, a svemir je uređen u savršenom poretku, mora postojati i red u predstavljajućem, to jest u percepcijama duše, i posljedično u tijelu, prema kojem je svemir u njemu predstavljen (§ 403).

§ 64

Tako je svako organsko tijelo živog bića vrsta božanskog stroja ili prirodnog automata, koji beskonačno nadmašuje sve umjetne automate. Jer stroj napravljen ljudskom vještinom nije stroj u svakom svom dijelu. Na primjer: zub mjedenog kotača ima dijelove ili fragmente koji nam više nisu nešto umjetno i nemaju više ništa što bi označavalo stroj u odnosu na upotrebu za koju je kotač bio namijenjen. Ali strojevi prirode, to jest živa tijela, još su uvijek strojevi u svojim najmanjim dijelovima, do beskonačnosti. To je ono što čini razliku između Prirode i umjetnosti, to jest između Božanske umjetnosti i naše (§ 134, 146, 194, 483).

§ 65

I autor prirode mogao je prakticirati ovo božansko i beskonačno čudesno umijeće, jer svaki dio materije nije samo djeljiv u beskonačnost kao što su stari priznali, nego je i stvarno podijeljen bez kraja, svaki dio na dijelove, od kojih svaki ima neko vlastito kretanje, inače bi bilo nemoguće da svaki dio materije može izraziti cijeli svemir (Prélim. [Disc. d. l. conform.], § 70. *Théod.*, §195).

§ 66

Time se vidi da postoji svijet stvorenja, živih bića, životinja, entelehija, duša u najmanjem dijelu materije.

§ 67

Svaki dio materije može se zamisliti kao vrt pun biljaka i kao ribnjak pun riba. Ali svaka grana biljke, svaki ud životinje, svaka kap njihovih tekućina još je takav vrt ili takav ribnjak.

§ 68

I iako zemlja i zrak između biljaka u vrtu, ili voda između riba u ribnjaku, nisu ni biljka ni riba; oni ipak sadrže još toga, ali najčešće suptilnosti koja je nama nezamjetljiva.

§ 69

Tako nema ničeg neobrađenog, sterilnog, mrtvog u svemiru, nema kaosa, nema zbrke osim prividno; otprilike kao što bi se činilo u ribnjaku s udaljenosti s koje bi se vidio nejasan pokret i, da tako kažemo, vreva riba u ribnjaku, bez razlikovanja samih riba.

§ 70

Time se vidi da svako živo tijelo ima dominantnu entelehiju koja je duša u životinji; ali udovi tog živog tijela puni su drugih živih bića, biljaka, životinja, od kojih svako opet ima svoju entelehiju ili svoju dominantnu dušu.

§ 71

Ali ne treba zamišljati s nekima, koji su pogrešno shvatili moju misao, da svaka duša ima masu ili dio materije koji joj je vlastit ili pridružen zauvijek, i da posljedično posjeduje druga niža živa bića, uvijek određena za njezinu službu. Jer sva su tijela u stalnom toku poput rijeka; i dijelovi u njih ulaze i iz njih izlaze neprestano.

§ 72

Tako duša mijenja tijelo samo postupno i po stupnjevima, tako da nikad nije odjednom lišena svih svojih organa; i često postoji metamorfoza u životinja, ali nikad metempsihoza ni transmigracija Duša: nema ni potpuno odvojenih Duša, ni genija bez tijela. Samo Bog je potpuno odvojen od njega.

§ 73

To je također razlog zašto nikad nema ni potpunog rađanja ni savršene smrti uzete strogo, koja bi se sastojala u odvajanju duše. I ono što nazivamo *Rađanjima* su razvoji i povećanja; kao što ono što nazivamo *smrtima* su omanjanja i smanjenja.

§ 74

Filozofi su bili vrlo zbunjeni oko podrijetla formi, entelehija ili Duša; ali danas, kada se opazilo, preciznim istraživanjima biljaka, kukaca i životinja, da organska tijela prirode nikad nisu proizvedena iz kaosa ili truljenja; već uvijek iz sjemena, u kojem je nesumnjivo postojala neka *preformacija*; prosudilo se da nije samo organsko tijelo već bilo tamo prije začeca, nego i duša u tom tijelu, i ukratko sama životinja; i da je pomoću začeca ta životinja samo bila pripremljena za veliku transformaciju da postane životinja druge vrste.

§ 75

Životinje, od kojih su neke uzdignute na razinu najvećih životinja putem začeca, mogu se nazvati *spermaticima*; ali one među njima koje ostaju u svojoj vrsti, to jest većina, rađaju se, množe i uništavaju kao velike životinje, i samo mali broj izabranih prelazi na veću pozornicu.

§ 76

Ali to je bila samo polovica istine: stoga sam prosudio da ako životinja nikad ne počinje prirodno, ne završava ni prirodno; i da neće biti ne samo rađanja, nego ni potpunog uništenja, ni smrti uzete strogo. I ova razmišljanja napravljena a posteriori i izvedena iz iskustava savršeno se slažu s mojim načelima izvedenim a priori kao gore.

§ 77

Tako se može reći da nije samo duša (ogledalo neuništivog svemira) neuništiva, nego i sama životinja, iako njezin stroj često propada djelomično i odbacuje ili prima organske ostatke.

§ 78

Ova načela su mi omogućila prirodno objašnjenje jedinstva ili sukladnosti duše i organskog tijela. Duša slijedi svoje vlastite zakone, a tijelo također svoje; i oni se susreću zahvaljujući unaprijed uspostavljenoj harmoniji između svih supstancija, budući da su sve one reprezentacije istog univerzuma.

§ 79

Duše djeluju prema zakonima konačnih uzroka kroz težnje, ciljeve i sredstva. Tijela djeluju prema zakonima djelotvornih uzroka ili kretanja. I oba kraljevstva, ono djelotvornih uzroka i ono konačnih uzroka, međusobno su harmonična.

§ 80

Descartes je priznao da duše ne mogu dati snagu tijelima, jer u materiji uvijek postoji ista količina sile. Međutim, vjerovao je da duša može promijeniti smjer tijela. Ali to je zato što u njegovo vrijeme nije bio poznat prirodni zakon koji također podrazumijeva očuvanje istog ukupnog smjera u materiji. Da je to primijetio, došao bi do mog Sustava unaprijed uspostavljene harmonije.

§ 81

Ovaj Sustav čini da tijela djeluju kao da (nemoguće) nema duša; i da Duše djeluju kao da nema tijela; i da oboje djeluju kao da jedno utječe na drugo.

§ 82

Što se tiče Duhova ili razumskih Duša, iako smatram da u osnovi postoji ista stvar u svim živim bićima i životinjama, kao što smo upravo rekli (naime, da životinja i duša počinju samo sa svijetom i ne završavaju kao ni svijet), ipak postoji nešto posebno kod razumskih Životinja: njihove male spermatične Životinje, dok su samo to, imaju samo obične ili osjetilne duše; ali čim oni koji su, da tako kažemo, izabrani, kroz stvarno začće dosegnu ljudsku prirodu, njihove osjetilne duše uzdižu se na razinu razuma i na povlasticu Duhova.

§ 83

Među ostalim razlikama koje postoje između običnih Duša i Duhova, od kojih sam već naznačio dio, postoji i ova: duše su općenito živa zrcala ili slike univerzuma stvorenja; ali duhovi su također slike samog Božanstva, ili samog autora prirode: sposobni su spoznati sustav univerzuma i oponašati ga kroz arhitektonske uzorke; svaki duh je poput malog božanstva u svojoj domeni.

§ 84

To je ono što čini Duhove sposobnima ući u svojevršno Društvo s Bogom, i On je prema njima ne samo ono što je izumitelj prema svom Stroju (kao što je Bog u odnosu na druga stvorenja), već i ono što je Vladar svojim podanicima, pa čak i otac svojoj djeci.

§ 85

Iz čega je lako zaključiti da skup svih Duhova mora činiti Božji Grad, odnosno najsavršeniju moguću Državu pod najsavršenijim od svih Monarha.

§ 86

Ovaj Božji Grad, ova istinski univerzalna Monarhija je Moralni Svijet unutar Prirodnog svijeta, i ono je najviše i najbožanstvenije u Božjim djelima: i u njemu se istinski sastoji Božja slava, jer je ne bi bilo kad njegova veličina i dobrota ne bi bile poznate i divljene od strane duhova. Također je u odnosu na ovaj božanski Grad da On ima vlastitu Dobrotu, dok se njegova mudrost i moć pokazuju svugdje.

§ 87

Kao što smo gore ustanovili savršenu Harmoniju između dva prirodna Kraljevstva, onog djelotvornih uzroka i onog konačnih uzroka, moramo ovdje primijetiti još jednu harmoniju između fizičkog kraljevstva Prirode i moralnog kraljevstva Milosti, to jest, između Boga

promatranog kao Arhitekta stroja svemira i Boga promatranog kao Monarha božanskog Grada duhova (§ 62, 74, 118, 248, 112, 130, 247).

§ 88

Ova Harmonija čini da stvari vode prema Milosti samim putevima Prirode, i da ovaj globus, na primjer, mora biti uništen i popravljen prirodnim putevima u trenucima koje zahtijeva vladavina Duhova; za kaznu jednima i nagradu drugima (§ 18 sqq., 110, 244-245, 340).

§ 89

Može se također reći da Bog kao Arhitekt u svemu zadovoljava Boga kao zakonodavca; i tako grijesi moraju nositi svoju kaznu sa sobom po prirodnom poretku i na temelju same mehaničke strukture stvari; i isto tako dobra djela privući će svoje nagrade mehaničkim putevima u odnosu na tijela; iako se to ne može i ne treba uvijek dogoditi odmah.

§ 90

Konačno, pod ovom savršenom vladavinom ne bi bilo dobrog Djela bez nagrade, niti lošeg bez kazne: i sve mora uspjeti na dobro dobrih; to jest onih koji nisu nezadovoljni u ovoj velikoj Državi, koji se pouzdaju u Providnost, nakon što su izvršili svoju dužnost, i koji vole i oponašaju, kako treba, Autora sveg dobra, uživajući u razmatranju njegovih savršenstava prema prirodi istinske čiste ljubavi koja nalazi zadovoljstvo u sreći onoga što se voli. To je ono što tjera mudre i vrle osobe da rade na svemu što se čini sukladnim pretpostavljenoj božanskoj volji ili prethodnoj; i da budu zadovoljni ipak s onim što Bog efektivno čini da se dogodi svojom tajnom voljom, posljedičnom i odlučujućom; priznajući da kad bismo mogli dovoljno razumjeti poredak univerzuma, našli bismo da nadilazi sve želje najmudrijih, i da ga je nemoguće učiniti boljim nego što jest; ne samo za cjelinu općenito, već i za nas same posebno, ako smo privrženi, kako treba, Autoru svega, ne samo kao Arhitektu i djelotvornom uzroku našeg bića, već i kao našem Gospodaru i konačnom uzroku koji mora biti cilj sve naše volje, i jedini može ostvariti našu sreću (Préf. *, 4 a b¹⁴. § 278. Préf. *, 4 b¹⁵).

KRAJ

¹⁴ Izd. Erdm., str. 469.

¹⁵ Izd. Erdm., str. 469 b.

CosmicPhilosophy.org

<https://hr.cosmicphilosophy.org/>

Tiskano 22. studenoga 2025.

Naši drugi projekti:

- ▶ [GMODebate.org](https://gmodebate.org/): Projekt koji istražuje filozofske temelje eugenike, scijentizma, pokreta "emancipacije-znanosti-od-filozofije", "anti-znanstvenog narativa" i modernih oblika znanstvene inkvizicije.